

Izveštavanje medija o Romkinjama i Romima: faktografija bez konteksta

Štampani mediji u Srbiji danas više i korektnije izveštavaju o problemima sa kojima se susreću Romkinje i Romi, ali se zadržavaju na faktografskom prenošenju informacija bez ulaženja u kontekst događaja. [1] Izuzev u retkim slučajevima, oni se ne bave kritičkim preispitivanjem položaja Roma u srpskom društvu i efikasnošću državnih politika čiji je cilj inkluzija romske populacije.

Ovo je ključni nalaz kvalitativne analize koja je obuhvatila 350 tekstova objavljenih u dnevnim i nedeljnim štampanim medijima. [2]

Postoje relevantne analize o učestalosti pisanja medija o pitanjima vezanim za romsku populaciju u Srbiji, zastupljenosti određenih tema i kvaliteta izveštavanja [3]. Zato smo se u ovoj analizi fokusirali na sledeća pitanja: (1) šta je povod za izveštavanja medija, (2) ko su citirani izvori, (3) da li postoji kontekst ili je reč o prenošenju informacija i kojih, (4) kakav je ton izveštavanja, (5) kolika je zastupljenost istraživačkih tekstova i kritičkog stavljanja događaja u određeni društveni kontekst, i (6) koliko analizirani tekstovi doprinose informisanju javnosti o nivou diskriminacije Romkinja i Roma u društvu?

Preispitivanje položaja romske manjine u Srbiji, ili izvedenih tema, na primer analiziranje programa podrške romskoj zajednici na nivou države, uspeha pojedinačnih programa (romski asistenti, efikasnost propisa o pribavljanju ličnih dokumenata, zdravstveni asistenti, policija u zajednici i sl), odnosa romske zajednice i njenih predstavnika prema državnim programima inkluzije, odnosima podgrupa unutar romske manjine („starosedelaca“ versus interno raseljenih lica), regionalnim razlikama u tretmanu romske manjine i slično, gotovo da ne postoji u domaćim medijima. [4] Zapravo, iz pisanja srpskih medija ne stiže se utisak o tome da je izražena diskriminacija Roma problem srpskog društva, niti da bi neko pitanje vezano za romsku populaciju moglo biti udarna tema u srpskoj javnosti, iako brojni izveštaji ukazuju da je reč o važnoj društvenoj temi. [5]

Najveći broj novinskih izveštaja o Romima i Romkinjama iniciran je određenim događajima, pre svega konferencijama za štampu i/ili, javnim skupovima, na kojima se promovišu državne politike ili politike koje državni organi sprovode u saradnji sa predstavnicima međunarodne zajednice. Takav je primer potpisivanje protokola grada Beograda i predstavnika Evropske unije oko izdvajanja 3,6 miliona evra iz prepristupnih IPA fondova, za trajni stambeni smeštaj 202 romske porodice iz nekadašnjih nelegitimenih naselja kod "Belvila" i ispod mosta Gazela, useljavanje 176 porodica u socijalne stanove u Kamendinu. Ovakvo izveštavanje uključuje teme primene određenih inkluzivnih mera u obrazovanju, mere za bolji obuhvat romske populacije zdravstvenim osiguranjem i slično. [6]

Otuda broj medija i tekstova u medijima o pitanjima vezanim za romsku populaciju prvenstveno zavisi od već kreiranih događaja sa kojih mediji redovno izveštavaju u sklopu praćenja državnih organa, međunarodnih organizacija i slično, a ne na osnovu svog samostalno kreiranog interesovanja. Ovo objašnjava pojavljivanje tekstova koji za temu imaju obrazovanje, obeležavanje Svetskog dana Roma,

uslove stanovanja, zdravstvenu zaštitu i zdravstveno obrazovanje, obeležavanja Dana holokausta, zapošljavanju, socijalnoj pomoći i diskriminaciji (tim redom prema broju tekstova), dodeljivanja jednokratne pomoći povodom proslave Đurđevdana.^[7] U takvim tekstovima, *glavni akteri su najčešće predstavnici države ili međunarodnih organizacija koji po svojoj funkciji „iniciraju” praćenje medija, a u mnogo manjem obimu predstavnici romske populacije ili romskih nevladinih organizacija. Romi i Romkinje citirani su najčešće u kontekstu zahvaljivanja na pruženoj pomoći, i predstavljaju kolorit u tekstu a ne noseće izvore informacija.* ^[8]

U ovakvim tekstovima najčešće se prenose informacije dobijene od zvaničnih organa (broj stanova, broj zdravstvenih medijatorki), a **mediji se ne upuštaju u samostalno izveštavanje (na primer kvaliteta smeštaja, potreba romske populacije spram ponuđenih opcija i slično), niti u tekstove unose dodatne podatke koji bi jedan događaj (na primer useljavanje u Kamendinu) stavili u kontekst života Roma** u ovom zemunskom naselju ukupne politike dodeljivanja socijalnih stanova, i slično. ^[9]

Iz tih pojedinačnih informacija može se steći parcijalan uvid u veliki broj mera koje državni organi na nivou republike i na lokalnom nivou sprovode u okviru različitih programa vezanih isključivo za romsku populaciju, manjine ili u sklopu širih javnih politika. Takvo parcijalno informisanje ne omogućava javnosti da na primer, razume iz kojih razloga se u godišnjem izveštaju američkog Stejt Departmenta o ljudskim pravima, u delu koji se odnosi na Srbiju, navodi da su najozbiljniji problemi uključivali diskriminaciju i društveno nasilje nad manjinama, naročito Romima^[10], ili izjavu šefa Delegacije EU u Srbiji „da su naponi koje je uložila Srbija prethodnih godina po pitanju inkluzije Roma počeli da daju rezultate”, datu povodom obeležavanja Svetskog dana Roma, 8.aprila 2013. godine, u prisustvu predsednika Republike, što implicira da ih ranije nije bilo.

Tekstovi u kojima se pominje segregacija i rasna i verska mržnja najčešće su povezani sa istupima Zaštitnika građana i Poverenika za zaštitu ravnopravnosti. ^[11] Mediji povremeno prenose priče o primerima borbe protiv segregacije.^[12]

Zahvaljujući premoći korektnog „faktografskog” izveštavanja bez ulaženja u kontekst događaja, još jedno sknavljenje spomenika Šabanu Bajramoviću u Nišu praćeno je većim brojem tekstova koji sadrže kratke informacije o tome da je spomenik poliven farbom roze boje, da je na njemu iscrtan kukasti krst, da je grad raspisao tender za uklanjanje krsta, da je izvođač izabran, i da su u međuvremenu mladi iz Niša okupljeni oko grupe „Antifa Niš”, koji propagiraju borbu protiv fašizma, očistili spomenik, i da je raspisivanje tendera primer birokratske procedure. U samo dva teksta ovaj incident stavlja se u kontekst vladajuće vrednosne matrice u kulturi i drugih kulturnih događaja vezanih za Bajramovića, i netrpeljivosti, ksenofobiji i agresivnosti mlade generacije prema određenim grupacijama i manjinama, uključujući i Rome. ^[13] Nijedan od ovih tekstova ne stavlja incident u kontekst odnosa lokalnog i romskog stanovništva u Nišu, i sknavljenja spomenika kao simbola poremećenih odnosa u ovom gradu.^[14]

Poruka o diskriminaciji romske manjine,^[15] o njihovom teškom statusu i potrebi da se više uključe u društvo prenosi se u javnost najčešće preko protagonista pomoći iz državnog sektora i sektora nevladinih organizacija.

Iako je veoma lako razumeti što se o romskoj populaciji, s obzirom na težak materijalni položaj, govori najčešće u kontekstu različitih vrsta pomoći (socijalne, mera za podsticanje zapošljavanja, podizanje nivoa znanja u oblasti zdravstva, ohrabrivanja upisa u školu), upadljiv je izostanak „pozitivnih priča” o Romima i Romkinjama.^[16] To potvrđuje i obraćanje Poverenika za zaštitu ravnopravnosti javnosti povodom obeležavanja Svetskog dana Roma, u kojem ona kaže sledeće: „Slika koju formiraju mediji je slika koja se kasnije formira u svesti građana, i zato je neophodno javnost upoznati i sa dobrim primerima”.^[17] Nedostaju i tekstovi o Romima i Romkinjama u kontekstu zapošljavanja,^[18] usvajanja dece (gde se romske porodice pominju u kontekstu opšte politike podsticanja hraniteljstva)^[19], nasilju u porodici^[20], vršnjačkog nasilja i sličnih, gde romska populacija deli iste ili slične brige kao i ostatak populacije..

U tekstovima koji se odnose na incidente ponavlja se najčešći problem sa ovakvim izveštavanjem, gde se bez potrebe navodi da je/su neki od učesnika u incidentu Romi, iako je u jednom slučaju reč prvenstveno o sukobu dve grupe koje se bave sakupljanjem sekundarnih sirovina, a u drugom o nasilju. O romskoj manjini piše se u pozitivnom kontekstu najčešće kada se izveštava o kulturnim događajima sto je relativno čest slučaj.

Uporedo sa pomakom rešavanja problema sa izdavanjem ličnih dokumenta raseljenim licima, smanjen je broj tekstova o ovom problemu ali čini se neproporcionalno, a isto važi i za problem sa kojim se susreću pre svega Romkinje kad je reč o trgovini ljudima, koja je u ponovo u usponu od početka ekonomske krize.^[21]

Sa ograndom da je ovde reč o skromnom uzorku, može se ipak reći da je broj tekstova u kojima se pokazuje empatija sa romskom manjinom mali. Takav je primer jedan tekst u Novom magazinu koji govori o usvajanju i o tome da roditelji iz Srbije ne žele da usvoje romsku decu i decu sa posebnim potrebama.^[22] Autohtone inicijative o inkluziji osetljivih grupa, nezvanih za nevladin sektor, zauzimaju u medijima mali prostor^[23].

Ovi nalazi potvrđuju u ranijim analizama uočeni trend da se od 2010. godine popravlja opšti ton izveštavanja medija o Romima i Romkinjama, i povećava broj tekstova o njihovim problemima^[24], ali da je još dalek put do kvalitativno drugačijih tekstova u kojima bi se pitanja diskriminacije, rasne mržnje, preispitivanja efikasnosti i sveobuhvatnosti primene politika za inkluziju manjina, i sa njima povezanih politika, i slična preispitivala na kritički način i aktivno uticala na menjanje stavova u javnosti. ^[25] To je, s obzirom na istraživanja javnog mnjenja u kojima se beleži porast netolerancije prema manjinama^[26] i nedovoljne uspehe u inkluziji Roma, očito veoma potrebno, ako se želi efikasnije uključivanje romske i drugih manjina u tokove društva.

Izvori:

[1] U okviru projekta „Kako do drugačije slike o Romima u medijima” Medijski arhiv Ebart uradio je analizu medijskih objava od 2003. do 2012. godine. Analizom je obuhvaćeno 30.000 tekstova i dat detaljan pregled pisanja medija sa najzastupljenijim temama i ključnim problemima u izveštavanju medija. U ovom izveštaju se konstatuje da se broj tekstova o romskoj populaciji povećava od 2008. godine, a da se od 2010. godine primećuje bolji kvalitet izveštavanja. *Analiza medija 2003 – 2012*, http://www.cesid.org/images/1364569004_Medijska%20analiza.pdf.

[2] Period od 1. marta do 30. maja 2013. godine odabran je jer obuhvata nekoliko važnih datuma za romsku populaciju: Svetski dan Roma (8. april), Dan sećanja na žrtve Holokausta i genocida u Drugom sv. ratu (22. april), i Đurđevdan (6. maj). Tada se tradicionalno u medijima pojavljuje veći broj tekstova o Romkinjama i Romima, a dijapazon tema o kojima se piše širi je od standardnog jer se tom prilikom na različite načine sumiraju rezultati državnih politika, angažovanja nevladinih organizacija, daju ocene o nivou diskriminacije manjina, pitanjima inkluzije i slično. U ovom periodu dogodilo se nekoliko incidenata (masovna tuča u Boru, sknavljenje spomenika Šabanu Bajramoviću u Nišu) i dva suđenja u vezi sa događajima u koji su uključeni pripadnici romske populacije, koji takođe daju karakteristične uvide u izveštavanje medija o romskoj manjini u Srbiji.

[3] U okviru Dekade Roma, Medija centar, u saradnji sa Institutom za otvoreno društvo iz Njujorka, realizovao je 2008. godine projekat za unapređenje informisanja građana Srbije o zdravstvenoj situaciji Roma u okviru kojeg je analizirao i pisanje medija. Rezultati su objavljeni u izveštaju *Rezultati petomesečne analize pisanja nacionalne štampe o Romima*, http://www.mc.rs/upload/documents/zdravlje_Roma/Monitoring/jul-monitoring-Romi.pdf, u okviru koga je data i kvantitativna i kvalitativna analiza pisanja medija.

[4] To bi bilo logično s obzirom da 80% Roma i Romkinja kaže da nisu osetili pozitivne efekte dosadašnjih mera i aktivnosti za unapređenje položaja Roma, a takođe i dalje se osećaju diskriminisanim u svim oblastima. Poverenik za zaštitu ravnopravnosti, <http://www.ravnopravnost.gov.rs/sr/aktuelno/svetski-dan-roma>.

[5] *European Commission against Racism and Intolerance (ECRI)*, drugi izveštaj o Srbiji, 31. maj 2011 <http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/ecri/country-by-country/serbia/SRB-CbC-IV-2011-021-SRB.pdf>; Obraćanje Poverenika za zaštitu ravnopravnosti povodom 8. aprila Svetskog dana Roma 2012. <http://www.ravnopravnost.gov.rs/sr/saop%C5%A1tenja/saop%C5%A1tenje-povodom-svetskog-dana-roma-2>.

[6] „Unapređenje zdravlja Roma kao cilj“, *Politika*, 03/18/2013; Strana: A17

[7] „Palma igrao i pevao sa Romima“, *Blic*, 05/07/2013; Strana: 17

[8] „Još ne mogu da poverujem da ćemo živeti u stanu sa kupatilom, grejanjem, parketom. Moju porodicu ovog kišnog dana je ogrejalo sunce – kaže pedesetdvogodišnja Mamudija“, citat iz teksta üKljuč od stana kao sunce u kišnom danu“, *Politika*, 03/12/2013; Strana: A17.

[9] Za ovo je bilo dovoljno materijala jer se radi o problemu koji traje godinama. Videti na primer: „Problemi stanara u Kamendinu Huligani napadaju i prete nemoćnima“, *Blic* 14.08.2008. <http://www.blic.rs/Vesti/Beograd/53018/Huligani-napadaju-i-prete-nemocnima/print>.

[10] 2011 Human Rights Reports: Serbia, Bureau of Democracy, Human Rights, and Labor, 2011 Country Reports on Human Rights Practices Report, May 24, 2012, <http://www.state.gov/documents/organization/186612.pdf>.

[11] „Najugroženiji su Romi”, Dnevnik, 03/22/2013; Strana: 7.

[12] „Multinacionalni omladinski festival u Leskovcu”, Blic - Srbija, 04/17/2013; Strana: 18.

[13] „Usta puna baruta”, NIN, 05/03/2013; Strana: 46.

[14] Poverenik za zaštitu ravnopravnosti građana, Saopštenje povodom napada na romsko naselje u Nišu <http://www.ravnopravnost.gov.rs/sr/saop%C5%A1tenja/saop%C5%A1tenje-povodom-napada-na-romsko-naselje-u-ni%C5%A1u>, 3. avgust 2013.

[15] „Srednjoškolci podržavaju nasilje prema LGBT populaciji”, Danas, 04/18/2013; Strana: 5.

[16] Izuzetak su priče o šestočlanoj porodici Radu sa dvoje odličnih đaka u Konaku kod Sečnja (Blic, Večernje novosti).

[17] <http://www.ravnopravnost.gov.rs/sr/aktuelno/svetski-dan-roma>.

[18] Ovde je izuzetak tekst iz lista Danas, „Crna mačka, beli mačor”, Danas - Biznis, 03/11/2013; Strana: 3. „Reciklažna industrija u Srbiji - Zakonodavni i investicioni okvir o problemima jedne reciklažne firme koja je našla uspešnu formulu za zapošljavanje manjina, i o njenim problemima sa konkurencijom”, i tekst „Uspešni jer su učili škole”, Blic, 04/08/2013; Strana: 12, „Danas je Svetski dan Roma u kojem se citiraju priče uspešnih Roma i Romkinja”.

[19] „Dete uvek zaslužuje ljubav”, Večernje Novosti, 02/27/2013; Strana: 17, „Sve je više hraniteljskih porodica koje uzimaju decu sa posebnim potrebama”.

[20] „Majčine suze trpe i deca”, Dnevnik, 03/05/2013; Strana: 12.

[21] „Okrugli sto o trgovini ljudima”, Blic - Srbija, 03/02/2013; Strana: 18.

[22] „I jedan usvojitelj je dobro rešenje”, Novi Magazin, 05/30/2013; Strana: 26.

[23] „Preduzetnici protiv nelegalnog poslovanja”, Dnevnik, 04/15/2013; Strana: 13.

[24] Prema analizi Ebart: „Od 2008. do 2012. objavljen je i veći broj afirmativnih tekstova kada su oblast obrazovanja i zapošljavanja u pitanju. Diskriminacija prema Romima koju vrše sami mediji značajno je smanjena od 2010. godine. http://www.cesid.org/images/1364569004_Medijska%20analiza.pdf

[25] Izveštaj *Jednake šanse za bolje mogućnosti - jačanje Roma i Romkinja u borbi protiv diskriminacije*, 3. mart 2014, http://www.ravnopravnost.gov.rs/downloads/files/prelom_izvestaja_jacanje_roma.pdf.

[26] Odnos građana prema diskriminaciji u Srbiji, http://www.ravnopravnost.gov.rs/downloads/files/izvestaj_diskriminacija_cesid_undp_poverenik_2013_v_21_02_2014_final_sajt.pdf.